

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

સેકાર @રાજા શેખરન

વિરુદ્ધ

પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, ટી. નાડુ દ્વારા રાજ્યનું પ્રતિનિધિત્વ

ઓક્ટોબર ૩, ૨૦૦૨

[અર્જિત પાસાયત અને એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦-કલમ ૩૦૨, ૩૦૪ ભાગ ૧, કલમ ૩૦૦નો
અપવાદ IV અને કલમ ૮૬-હત્યા અને ગુનાહિત હત્યા-ખાનગી
બચાવનો અધિકાર-એક વ્યક્તિના મૃત્યુ તરફ દોરી જતા હુમલા તરફ
વળતા પક્ષો વચ્ચેની વાતચીતની ઉપલબ્ધતા-આરોપીએ અરજી
સ્વીકારી કે ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરીને હુમલો
કરવામાં આવ્યો-ટ્રાયલ કોર્ટે અરજીને નકારી કાઢી, કલમ ૩૦૨ હેઠળ
આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યો અને તેને આજીવન કેદની સજા ફટકારી-
ઉચ્ચ અદાલતે દોષિત ઠેરવ્યો-અપીલ પર, આરોપીએ વધુ ફટકો માયો

હોવાથી અરજીને નકારી કાઢવામાં ખરી રીતે નીચેની અદાલતોએ નિર્ણય લીધો મૃતક.મૃતક નીચે પડી ગયા પછી-અચાનક ઝઘડા દરમિયાન કોઈ પૂર્વ-ધ્યાન નહોતું અને આરોપીઓ દ્વારા હુમલાઓ કરવામાં આવ્યા હોવાથી, આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૦ ના અપવાદ IV હેઠળ કેસ દાખલ કરવામાં આવે છે, તેથી આરોપીઓને કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે.

ફરિયાદી પક્ષ અનુસાર એક પી એ એક ઘેટાને જમ્મ કચું જે તેના પાકને નાશ કરી રહ્યું હતું.અપીલકર્તા-આરોપી અને અન્યોએ તેને દોરડામાંથી ખોલ્યું જેના કારણે પી અને અપીલકર્તા-આરોપી વચ્ચે ઉગ્ર શબ્દોની આપ-લે થઈ.એવો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે કે આરોપીએ પી પર પ્રહારો કર્યા હતા જેના પરિણામે તે નીચે પડી ગયો હતો.અપીલકર્તા-આરોપીએ ફરીથી તેની ગરદન પર બીજો ફટકો માર્યો જેના કારણે તેનું મૃત્યુ થયું.આ ઘટનાના પ્રત્યક્ષદર્શીઓ હતા.એફઆઈઆર દાખલ કરવામાં આવી હતી.અપીલકર્તા-આરોપીએ દલીલ કરી હતી કે તેને ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો હતો અને ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરીને હુમલા કરવામાં આવ્યા હતા.ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓ અને દોષિત અપીલકર્તા-આરોપીના પુરાવા પર આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૭ હેઠળ આધાર

રાખ્યો હતો. હાઈકોર્ટે દોષિત ઠેરવ્યો હતો.એટલે વર્તમાન અપીલ.

અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ અને ઉચ્ચ અદાલતે ખાનગી બચાવના અધિકારના વલણને સાબિત કરવા માટે તપાસ કરાયેલા સાક્ષીઓના પુરાવાને નકારી કાઢ્યા હતા; અને ફરિયાદી પક્ષની આવૃત્તિ મુજબ અચાનક ઝઘડા દરમિયાન હુમલાઓ કરવામાં આવ્યા હોવાથી આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૫ લાગુ પડતી નથી.

પ્રતિવાદી-રાજ્યએ દલીલ કરી હતી કે વાસ્તવિક સ્થિતિનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ ઉચ્ચ અદાલતે તારણ કાઢ્યું હતું કે આરોપી મૃતકના મૃત્યુ માટે જવાબદાર હતો અને ખાનગી બચાવનો અધિકાર આરોપીને ઉપલબ્ધ ન હતો.

આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપતા અદાલતે

ઠરાવ્યું ૧.૧.સ્વૈચ્છિક મૃત્યુ સુધી વિસ્તરેલા ખાનગી બચાવના અધિકારનો દાવો કરવા માટે, આરોપીએ બતાવવું આવશ્યક છે કે તેને મૃત્યુ અથવા ગંભીર ઈજા થશે તેવી આશંકા માટે વાજબી આધારોને જન્મ આપતા સંજોગો હતા.આરોપી પર એ બતાવવાનો બોજ છે કે તેને ખાનગી બચાવનો અધિકાર છે જે મૃત્યુનું કારણ બને છે.[૧૧૮-એચ; ૧૧૯-એ-બી]

૧.૨.ખાનગી બચાવના અધિકારની અરજી અનુમાન અને અટકળો પર

આધારિત ન હોઈ શકે.ખાનગી બચાવનો અધિકાર આરોપી માટે ઉપલબ્ધ છે કે નહીં તે શોધવા માટે, તેને આક્રમણખોરને ગંભીર અને જીવલેણ ઈજા પહોંચાડવાની તક મળી શકે છે કે કેમ તે સંબંધિત નથી.સમગ્ર ઘટનાની કાળજીપૂર્વક તપાસ થવી જોઈએ અને તેને યોગ્ય રીતે જોવી જોઈએ.આરોપીને થયેલી ઈજાઓ, તેની સલામતી માટે જોખમની નિકટતા, આરોપી દ્વારા થયેલી ઈજાઓ અને આરોપી પાસે જાહેર અધિકારીઓનો આશ્રય લેવાનો સમય હતો કે કેમ તે સંજોગો એ તમામ સંબંધિત પરિબલો છે જે ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.[૧૧૮-ઈ,એફ ; ૧૧૯-ડી - ઈ]

મુઆશી રામ વિરુદ્ધ દિલ્લી વહીવટીતંત્ર, એઆઈઆર (૧૯૬૮) એસસી ૭૦૨; ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ બાઈ ફાતિમા, એઆઈઆર (૧૯૭૫) એસસી ૧૪૭૮; યુપી રાજ્ય વિરુદ્ધ મોહમ્મદ મુશીર ખાન, એઆઈઆર (૧૯૭૭) એસસી ૨૨૨૬; મહિન્દ્રા પાલ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૯) એસસી ૫૭૭; સલીમા ક્રિયા વિરુદ્ધ યુપી એઆઈઆર (૧૯૭૯) એસસી ૩૯૧; લક્ષ્મી સિંહ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૬) એસસી ૨૨૬૩ અને જય દેવ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એઆઈઆર (૧૯૬૩) એસસી ૬૧૨ નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૨.૧.તાત્કાલિક કેસમાં, આરોપીઓને સંડોવતા ફરિયાદી પક્ષના

સાક્ષીઓના પુરાવાને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની નિર્દોષતા વિશે આરોપીની અરજી સ્વીકારી શકાતી નથી; ડી. હકીકતમાં, ઘટના સ્વીકારવામાં આવી છે પરંતુ અરજી ખાનગી બચાવના અધિકારનો એક ઉપયોગ હતી.ખાનગી બચાવના અધિકારના ઉપયોગને લગતી અરજીને નીચેની અદાલતો દ્વારા યોગ્ય રીતે નકારી કાઢવામાં આવી છે કારણ કે તે પુરાવા છે કે મૃતક શરીરના અન્ય ભાગો પર પ્રહારો કર્યા પછી નીચે પડી ગયા પછી આરોપીએ ગરદન પર વધુ પ્રહાર કર્યો હતો.[૧૧૬-એફ, જી]

૨.૨.આરોપી અને મૃતક વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો.કોઈ પૂર્વ-ધ્યાન નહોતું અને અચાનક ઝઘડા દરમિયાન આરોપીઓએ હુમલાઓ કર્યા હતા.આમ તે કેસને આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૦ ના અપવાદ IV ના દાયરામાં લાવે છે. અન્યથા પણ, તે ખાનગી બચાવના અધિકારનો ભંગ કરનાર આરોપીનો કેસ હોવાનું જણાય છે.તેથી, આરોપીને આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. [૧૧૮- ઈ, -એફ]

૨.૩.સજા સંભળાવતી વખતે, આ અદાલત સાથે જે પરિબળનું વજન હતું તે એ હતું કે આરોપી અને મૃતક આર્થિક રીતે વ્યથિત વર્ગના હતા; કે તેઓ નિરક્ષર દૈનિક વેતન મેળવનારા હતા; કે તેઓ ઘેટાં અને તેના દ્વારા પાકને થયેલા ન્યૂનતમ નુકસાન માટે લડ્યા હતા; કે અગાઉ કોઈ દુશ્મનાવટ નહોતી અને ક્ષણે ક્ષણે ફેકલ્ટીની ખોટને કારણે આ

કમનસીબ ઘટના બની હતી.તેથી, સજા સી ઘટાડીને ૧૦ વર્ષ કરવામાં આવે છે.[૧૧૯-જી , એચ ; ૧૨૦-એ]

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસડીક્શન:૨૦૦૨ની ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૫૫.

૧૯૯૦ ના ફોજદારી અપીલ નંબર ૪૬૭ માં ચેન્નાઈ હાઈકોર્ટના ૧૫.૧૦.૧૯૯૯ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા માટે સુશ્રી ડી. વી. પદ્મ પ્રિયા.

પ્રતિવાદી માટે એ. વી. રંગમ, એ. રંગનાથન, બડી એ. રંગનાથન, સી.

કે. વી. ધ્રુવ અને સુશ્રી રેવતી રાઘવન.

કોર્ટનો ચુકાદો જસ્ટિસ અરિજીત પાસાયત દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં "આઈ. પી. સી".) ની કલમ ૩૦૨ હેઠળ સજાપાત્ર ગુના માટે તેની સજાને સમર્થન આપતા મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે આરોપી આ અદાલત સમક્ષ અપીલ કરી રહ્યો છે અને તેના પરિણામે આજીવન કેદની સજા થઈ છે.

ફરિયાદી પક્ષે વર્ણવેલ વાસ્તવિક દૃશ્યની ટૂંકમાં નોંધ લેવાની જરૂર છે.૧૯.૮.૧૯૮૯ પર, ઘેટાંને છોડવા અંગે ઉગ્ર શબ્દોની આપ-લે થઈ હતી.પલાનીસ્વામી (ત્યારબાદ "મૃતક" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે)

એ ઘેટાંને જમ કરી લીધાં હતાં, જે તેમના જણાવ્યા અનુસાર, તેમના પાકનો નાશ કરી રહ્યાં હતાં.આરોપી અને અન્ય લોકો તે જગ્યાએ ગયા જ્યાં ઘેટાને બાંધવામાં આવ્યું હતું અને તેમણે તેને દોરડામાંથી ખોલ્યું હતું.જેના કારણે મૃતક અને આરોપી વચ્ચે બોલાચાલી થઈ હતી.જ્યારે મૃતક તેના હાથ અને ડાબા ખભા પર ઈજાઓ થતાં નીચે પડી ગયો, ત્યારે આરોપીએ ફરીથી તેની ગરદન પર બીજો ફટકો માર્યો.આ ઘટના પીડબ્લ્યુ-૧, પીડબ્લ્યુ-૨ અને પીડબ્લ્યુ-૩ દ્વારા જોવા મળી હતી.પોલીસ સ્ટેશનમાં માહિતી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તપાસ પૂર્ણ થયા બાદ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું અને આરોપીએ સુનાવણીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો.આરોપીએ ખોટી સૂચિતાર્થની અરજી લીધી અને વૈકલ્પિક રીતે દલીલ કરી કે હુમલાઓ ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવ્યા હતા.ટ્રાયલ કોર્ટે પીડબ્લ્યુ-૧, પીડબ્લ્યુ-૨ અને પીડબ્લ્યુ-૩ના પુરાવા પર આધાર રાખીને ચુકાદો આપ્યો હતો કે મૃતકના મૃત્યુ માટે આરોપી જવાબદાર છે.આરોપીઓની અરજી કે હુમલાઓ ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવ્યા હતા તે સ્વીકારવામાં આવ્યું ન હતું, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે મૃતક નીચે પડ્યા પછી પણ આરોપીએ ગરદન પર વધુ ફટકો માર્યો હતો.

અપીલમાં, ઉચ્ચ અદાલતને આ અસર માટે કરવામાં આવેલી રજૂઆતોમાં કોઈ યોગ્યતા મળી ન હતી કે આ એક એવો કેસ હતો જે સ્પષ્ટપણે આરોપીના ખાનગી બચાવના અધિકારના ઉપયોગ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યો હતો. આરોપીના આ વલણને નકારી કાઢ્યા પછી, ઉચ્ચ અદાલતે પુરાવાઓનું વિશ્લેષણ કરીને તારણ કાઢ્યું કે દોષિત ઠેરવવો વાજબી હતો.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ખાનગી બચાવના અધિકારના વલણને સાબિત કરવા માટે તપાસ કરાયેલા સાક્ષીઓના પુરાવાને ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ દ્વારા હળવાશથી નકારી કાઢવામાં આવ્યા છે. ફરિયાદી પક્ષનું સ્વીકૃત સંસ્કરણ એ છે કે હુમલાઓ અચાનક ઝઘડા દરમિયાન કરવામાં આવ્યા હતા, આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૨ નો કોઈ ઉપયોગ નથી. બીજી બાજુ, તમિલનાડુ રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે વાસ્તવિક સ્થિતિનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટ તેમજ હાઈકોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર આવી છે કે આરોપી મૃતકના મૃત્યુ માટે જવાબદાર હતો અને આ એવો કેસ નથી કે જ્યાં આરોપી દ્વારા ખાનગી બચાવના અધિકારને સેવામાં દબાવી શકાય.

પીડબ્લ્યુ-૧, પીડબ્લ્યુ-૨ અને પીડબ્લ્યુ-૩ના આરોપીઓને

સંડોવતા સ્પષ્ટ પુરાવાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે તેની નિર્દોષતા વિશે આરોપીની અરજી સ્વીકારવાનું કોઈ કારણ શોધી શકતા નથી.હકીકતમાં, આ ઘટનાનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે પરંતુ અરજી ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરવાની હતી.ખાનગી બચાવના અધિકારના ઉપયોગને લગતી અરજીને નીચેની અદાલતો દ્વારા યોગ્ય રીતે નકારી કાઢવામાં આવી છે.તે પુરાવા છે કે શરીરના અન્ય ભાગો પર પ્રહારો કર્યા પછી મૃતક નીચે પડી ગયા પછી આરોપીએ ગરદન પર વધુ પ્રહાર કર્યો હતો.

આઈ. પી. સી. ની કલમ ૮૬ એવી જોગવાઈ કરે છે કે ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરીને જે કંઈ કરવામાં આવે છે તે ગુનો નથી.આ વિભાગ 'ખાનગી બચાવનો અધિકાર' અભિવ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરતું નથી.તે માત્ર એટલું જ સૂચવે છે કે આવા અધિકારના ઉપયોગમાં જે કંઈ પણ કરવામાં આવે છે તે ગુનો નથી.કોઈ ચોક્કસ સંજોગોમાં, કોઈ વ્યક્તિએ ખાનગી બચાવના અધિકારની ક્વાચતમાં કામ કર્યું છે કે કેમ, તે દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર નક્કી થનાર હકીકતનો પ્રશ્ન છે.આવા પ્રશ્નને નક્કી કરવા માટે અમૂર્તમાં કોઈ પરીક્ષણ મૂકી શકાતું નથી.હકીકતના આ પ્રશ્નને નક્કી કરવામાં, અદાલતે આસપાસના તમામ સંજોગો પર વિચાર કરવો જ

જોઈએ.આરોપીએ આટલા શબ્દોમાં દલીલ કરવી જરૂરી નથી કે તેણે આત્મરક્ષામાં કામ કર્યું હોય.જો સંજોગો દર્શાવે છે કે ખાનગી બચાવના અધિકારનો કાયદેસર ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, તો અદાલત આવી અરજી પર વિચાર કરવા માટે ખુદ્દી છે.આપેલ કેસમાં, આરોપીએ તેને ન લીધું હોય તો પણ કોર્ટ તેના પર વિચાર કરી શકે છે, જો તે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીમાંથી ધ્યાનમાં લેવા માટે ઉપલબ્ધ હોય.ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (ટૂંકમાં 'પુરાવા અધિનિયમ') ની કલમ ૧૦૫ હેઠળ પુરાવાનો બોજ આરોપી પર છે, જે આત્મરક્ષાની અરજી કરે છે, અને પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, અદાલત માટે આત્મરક્ષાની અરજીનું સત્ય માની લેવું શક્ય નથી.કોર્ટ આવા સંજોગોની ગેરહાજરીની ધારણા કરશે.સકારાત્મક પુરાવા રજૂ કરીને અથવા ફરિયાદી પક્ષ માટે તપાસ કરાવેલા સાક્ષીઓ પાસેથી જરૂરી તથ્યો મેળવીને જરૂરી સામગ્રીને રેકૉર્ડ પર મૂકવાનું આરોપીનું કામ છે.ખાનગી બચાવના અધિકારની અરજી લેનાર આરોપીએ પુરાવા બોલાવવાની જરૂર નથી; તે ફરિયાદી પક્ષના પુરાવાથી જ ઉદ્ભવતા સંજોગોના સંદર્ભમાં તેની અરજીને સ્થાપિત કરી શકે છે.આવા કેસમાં પ્રશ્ન ફરિયાદી પક્ષના પુરાવાની સાચી અસરનું મૂલ્યાંકન કરવાનો પ્રશ્ન હશે, ન કે આરોપી દ્વારા કોઈ બોજો ઉઠાવવાનો પ્રશ્ન.જ્યાં ખાનગી બચાવના અધિકારની દલીલ કરવામાં આવે છે, ત્યાં બચાવ પક્ષ વાજબી અને સંભવિત સંસ્કરણ હોવું જોઈએ જે અદાલતને

સંતોષ આપે છે કે આરોપી દ્વારા થયેલું નુકસાન હુમલાખોરથી હુમલાને અટકાવવા અથવા વધુ વાજબી આશંકાને રોકવા માટે જરૂરી હતું.આત્મરક્ષાની અરજી સ્થાપિત કરવાનો બોજ આરોપી પર છે અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીના આધારે તે અરજીની તરફેણમાં સંભાવનાઓનું પ્રાધાન્ય દર્શાવીને બોજ દૂર કરવામાં આવે છે.જુઓ મુઆશી રામ વિરુદ્ધ દિલ્હી, વહીવટ, એઆઈઆર (૧૯૬૮) એસસી ૭૦૨; ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ બાઈ ફાતિમા, એઆઈઆર (૧૯૭૫) એસસી ૧૪૭૮; ચુપી રાજ્ય વિરુદ્ધ મોહમ્મદ.મુશીર ખાન, એઆઈઆર (૧૯૭૭) એસસી ૨૨૨૬ અને મોહિન્દ્ર પાલ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૯) એસસી ૫૭૭.કલમ ૧૦૦ અને ૧૦૧ શરીરના ખાનગી બચાવના અધિકારની હદને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.જો કોઈ વ્યક્તિને કલમ ૯૭ હેઠળ શરીરના ખાનગી બચાવનો અધિકાર હોય, તો તે અધિકાર કલમ ૧૦૦ હેઠળ મૃત્યુનું કારણ બને છે જો ત્યાં વાજબી આશંકા હોય કે મૃત્યુ અથવા ગંભીર ઈજા હુમલાનું પરિણામ હશે.સલીમા ઝિયા વિરુદ્ધ ચુપી રાજ્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૯) એસસી ૩૯૧ માં સુપ્રીમ કોર્ટનું વારંવાર ટાંકવામાં આવેલું નિરીક્ષણ નીચે મુજબ છે:

"એ વાત સારી છે કે આરોપી વ્યક્તિ પર આત્મરક્ષાની અરજી સ્થાપિત

કરવાનો બોજ ફરિયાદી પક્ષ પર પડે છે તેટલો ભારે નથી અને જ્યારે ફરિયાદી પક્ષે તેના કેસને વાજબી શંકાથી આગળ સાબિત કરવો જરૂરી છે, ત્યારે આરોપીએ અરજીને સંપૂર્ણ રીતે સ્થાપિત કરવાની જરૂર નથી અને ફરિયાદી પક્ષના સાક્ષીઓની ઉલટતપાસમાં તે અરજી માટે આધાર મૂકીને અથવા બચાવ પુરાવા રજૂ કરીને માત્ર સંભાવનાઓની પ્રાધાન્યતા સ્થાપિત કરીને તેની જવાબદારી નિભાવી શકે છે.

આરોપીએ વાજબી શંકાની બહાર ખાનગી બચાવના અધિકારનું અસ્તિત્વ સાબિત કરવાની જરૂર નથી. સિવિલ કેસની જેમ તેના માટે એ બતાવવું પૂરતું છે કે સંભાવનાઓનું પ્રાધાન્ય તેની અરજીની તરફેણમાં છે.

દુમલાખોર કોણ હતો તે નક્કી કરવા માટે ઇજાઓની સંખ્યા હંમેશા સલામત માપદંડ હોતી નથી. તે સાર્વત્રિક નિયમ તરીકે કહી શકાતો નથી કે જ્યારે પણ આરોપી વ્યક્તિઓના શરીર પર ઇજાઓ થાય છે, ત્યારે એવી ધારણા કરવી જરૂરી છે કે આરોપી વ્યક્તિઓએ ખાનગી બચાવના અધિકારનો ઉપયોગ કરીને ઇજાઓ પહોંચાડી હતી. બચાવ પક્ષે વધુ સ્થાપિત કરવું પડશે કે આરોપી પર આ રીતે થયેલી ઇજાઓ ખાનગી બચાવના અધિકારના સંસ્કરણને સંભવિત બનાવે છે. ઘટનાના

સમયે અથવા બોલાચાલી દરમિયાન આરોપીઓને થયેલી ઈજાઓનું વર્ણન ન કરવું એ ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ સંજોગો છે.પરંતુ ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા ઈજાઓનું માત્ર વર્ણન ન કરવાથી તમામ કેસોમાં ફરિયાદી પક્ષના કેસને અસર ન થઈ શકે.આ સિદ્ધાંત એવા કેસોને લાગુ પડે છે કે જ્યાં આરોપીઓને થયેલી ઈજાઓ નાની અને ઉપરછછી હોય અથવા જ્યાં પુરાવા એટલા સ્પષ્ટ અને સચોટ હોય, એટલા સ્વતંત્ર અને નિઃસ્વાર્થ, એટલા સંભવિત, સુસંગત અને શ્રેય-લાયક હોય, કે તે ઈજાઓને સમજાવવા માટે ફરિયાદી પક્ષ તરફથી ચૂકની અસર કરતાં વધારે છે. (લક્ષ્મી સિંહ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૬) એસસી ૨૨૬૩ જુઓ.ખાનગી બચાવના અધિકારની અરજી અનુમાન અને અટકળો પર આધારિત ન હોઈ શકે.ખાનગી બચાવનો અધિકાર આરોપી માટે ઉપલબ્ધ છે કે કેમ તે ધ્યાનમાં લેતી વખતે, તેને આક્રમણખોરને ગંભીર અને જીવલેણ ઈજા પહોંચાડવાની તક મળી શકે છે કે કેમ તે સુસંગત નથી.ખાનગી બચાવનો અધિકાર આરોપી માટે ઉપલબ્ધ છે કે કેમ તે શોધવા માટે, સમગ્ર ઘટનાની કાળજી સાથે તપાસ થવી જોઈએ અને તેના યોગ્ય સેટિંગમાં જોવું જોઈએ.કલમ ૮૭ ખાનગી સંરક્ષણના અધિકારના વિષય સાથે સંબંધિત છે.અધિકારની અરજીમાં (i) અધિકારનો ઉપયોગ કરતી વ્યક્તિનું શરીર અથવા મિલકતનો સમાવેશ થાય છે; અથવા (ii) અન્ય કોઈ વ્યક્તિનું; અને

અધિકારનો ઉપયોગ શરીર સામેના કોઈપણ ગુનાના કિસ્સામાં અને ચોરી, લૂંટ, શરારત અથવા ફોજદારી અતિક્રમણના ગુનાઓ અને સંપત્તિના સંબંધમાં આવા ગુનાઓના પ્રયાસોના કિસ્સામાં થઈ શકે છે.કલમ ૯૯ ખાનગી બચાવના અધિકારની મર્યાદાઓ નક્કી કરે છે.કલમ ૯૬ અને ૯૮ અમુક ગુનાઓ અને કૃત્યો સામે ખાનગી બચાવનો અધિકાર આપે છે.કલમ ૯૬ થી ૯૮ અને ૧૦૦ થી ૧૦૬ હેઠળ આપવામાં આવેલ અધિકાર કલમ ૯૯ દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે.સ્વૈચ્છિક રીતે મૃત્યુનું કારણ બનવા સુધીના ખાનગી બચાવના અધિકારનો દાવો કરવા માટે, આરોપીએ બતાવવું આવશ્યક છે કે તેને મૃત્યુ અથવા ગંભીર ઈજા થશે તેવી આશંકા માટે વાજબી આધારોને જન્મ આપતા સંજોગો હતા.આરોપી પર એ બતાવવાનો બોજ છે કે તેને ખાનગી બચાવનો અધિકાર છે જે મૃત્યુનું કારણ બને છે.આઈ. પી. સી. ની કલમ ૧૦૦ અને ૧૦૧ ખાનગી બચાવના અધિકારની મર્યાદા અને હદને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.

આઈ. પી. સી. ની કલમ ૧૦૨ અને ૧૦૫ અનુક્રમે શરીર અને સંપત્તિના ખાનગી બચાવના અધિકારની શરૂઆત અને ચાલુ રાખવા સાથે સંબંધિત છે.અધિકાર શરૂ થાય છે, જલદી જ કોઈ પ્રયાસ અથવા ધમકીથી શરીરને જોખમની વાજબી આશંકા ઊભી થાય છે, અથવા

ગુનો કરે છે, જો કે ગુનો કરવામાં આવ્યો ન હોય, પરંતુ જ્યાં સુધી તે વાજબી આશંકા ન હોય ત્યાં સુધી નહીં. અધિકાર ત્યાં સુધી ચાલે છે જ્યાં સુધી શરીરને જોખમની વાજબી આશંકા ચાલુ રહે. જય દેવ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એ. આઈ. આર. (૧૯૬૩) એસ. સી. ૬૧૨ માં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે, જેવું વાજબી આશંકાનું કારણ અદૃશ્ય થઈ જાય અને ધમકીનો નાશ થઈ જાય અથવા તેનો માર્ગ મોકળો થઈ જાય, ત્યારે ખાનગી સંરક્ષણના અધિકારનો ઉપયોગ કરવાનો કોઈ પ્રસંગ હોઈ શકે નહીં.

ખાનગી બચાવનો અધિકાર ઉપલબ્ધ છે કે નહીં તે શોધવા માટે, આરોપી દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી ઇજાઓ, તેની સલામતી માટે જોખમની નિકટતા, આરોપી દ્વારા થયેલી ઇજાઓ અને આરોપી પાસે જાહેર અધિકારીઓનો આશ્રય લેવાનો સમય હતો કે કેમ તે સંજોગો ધ્યાનમાં લેવા માટેના તમામ સંબંધિત પરિબલો છે.

અમે નોંધ્યું છે કે આરોપી અને મૃતક વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો. કોઈ પૂર્વ-ધ્યાન નહોતું અને અચાનક ઝઘડા દરમિયાન આરોપીઓએ હુમલાઓ કર્યા હતા. અમારા મતે, આ કેસને આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૦૦ ના અપવાદ IV ના દાયરામાં લાવે છે. અન્યથા પણ, આ આરોપીનો

ખાનગી બચાવના અધિકારનો ભંગ કરવાનો કેસ હોવાનું જણાય છે.તેથી, યોગ્ય સજા કલમ ૩૦૪ ભાગ ૧, આઈ. પી. સી. હેઠળ હશે અને ૧૦ વર્ષની કસ્ટોડિયલ સજા ન્યાયના ઉદ્દેશોને પૂર્ણ કરશે.

સજા આપતી વખતે, એક પરિબળ જે અમારી સાથે વજનમાં આવ્યું છે તે એ છે કે બે ગામડાના ગામલોકો એક ઘેટાને લઈને લડ્યા હતા જેના કારણે એકનું મૃત્યુ થયું હતું.આરોપી અને મૃતકની સામાજિક સ્થિતિ, જે રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી દર્શાવે છે તે સૌથી નીચલા સ્તરની છે.તેઓ આર્થિક રીતે વ્યથિત વર્ગના હતા; તેઓ નિરક્ષર દૈનિક વેતન મેળવનારા હતા.તેમની આર્થિક સ્થિતિ એ હકીકત પરથી સારી રીતે સમજી શકાય છે કે તેઓ ઘેટાં માટે લડ્યા હતા અને તેના દ્વારા પાકને ઓછામાં ઓછું નુકસાન થયું હતું.અગાઉ કોઈ નિકટતા નહોતી.ક્ષણે ક્ષણે ફેક્ટરીની ખોટ કમનસીબ ઘટના તરફ દોરી ગઈ.સજા આપતી વખતે ચોક્કસપણે આ એક સુસંગત પરિબળ છે જેની નોંધ લેવી જોઈએ.તેથી અમે સજાને ઘટાડીને ૧૦ વર્ષ કરીએ છીએ અને જો આરોપીએ ૧૦ વર્ષનો સમયગાળો પસાર કર્યો હોય અને અન્ય કોઈ કેસમાં કસ્ટડીમાં રહેવાની જરૂર ન હોય તો તેને તાત્કાલિક મુક્ત કરવામાં આવશે.

અપીલને દર્શાવેલ હદ સુધી મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

આંશિક રીતે અપીલની મંજૂરી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.